

Zarayda Groenhart

HET WAAROM-MEISJE

2014 Prometheus Amsterdam

Sommige van de namen van de mensen en instanties in dit boek zijn veranderd om hun privacy te beschermen. En in sommige gevallen heb ik een personage samengesteld uit meerdere personen. Dat heb ik gedaan omdat het me niet zozeer gaat om het beschrijven van wie deze mensen zijn, als wel om te vertellen welke impact ze op mij hebben gehad. Mijn wens is dat iedereen die iets soortgelijks meemaakt als wat ik heb meegemaakt, iets aan dit boek zal hebben. Dit boek is niet alleen voor hen, maar ook voor hun gezinnen en families.

© 2014 Zarayda Groenhart
Omslagontwerp Bart van den Tooren
Foto omslag William Rutten
www.uitgeverijprometheus.nl
ISBN 978 90 446 2621 6

Voor Ma, Broer, Kees en mijn James.
Maar vooral voor jou, mijn vader.

‘If you bring forth what is within you, what
you bring forth will save you.

If you do not bring forth what is within you,
what you do not bring forth will destroy you.’

Gospel of Thomas

‘De waarheid schaadt nooit een zaak die recht-
vaardig is.’

Tekst op een gelukskoekje

Waarom-meisje

Ik heb altijd gedacht dat ik dit pas kon doen als jij dood was.

Dat ik je dit verhaal zou vertellen wanneer het te laat was. Ik zou aan je kist of bij je grafsteen zitten en bijna schematisch mijn verhaal doen. Over wat er allemaal gebeurd is, sinds die ene dag dat de wereld zoals we die kenden uiteenviel. Jou het verhaal vertellen zonder dat jij iets terug kon zeggen, leek me het makkelijkste. Veilig zelfs misschien.

Maar het is zoals jij altijd zegt: alles heeft zijn tijd en zijn plaats.

Ik denk dat de tijd voor mijn 'alles' nú is.

En als ik eerlijk ben, vind ik dat verschrikkelijk eng. Want sommige dingen kun je niet on-vertellen. En na dit verhaal zal jij nooit meer kunnen on-weten wat er eigenlijk gebeurd is. En wanneer we alles weten, moeten we misschien wel veranderen. Ik weet dat jij daar niet zo goed in bent. Of ik het zelf kan, weet ik ook niet zeker.

Ik moet je wel waarschuwen dat er veel vragen zullen zijn. Jij noemde me toch altijd het 'waarom-meisje'. Weet je dat nog?

Ik ben nog altijd het waarom-meisje.

En ik heb meer waaroms verzameld dan ik ooit kwijt zal kunnen raken.

Het Mandyblad

Er is een herinnering die misschien wel mijn lievelingsherinnering is. Hij stamt uit de tijd dat we nog precies waren zoals we wilden zijn. Het was op een zaterdag, zoals veel goede dingen altijd gebeurden op zaterdagen. En we reden met de trein langs dat ene industrieterrein. Vlak voordat we het terrein naderden, vroeg je ons altijd om rechtop te gaan zitten en om uit het raam te kijken. Met een grote glimlach deden we dat, omdat we wisten dat het spel zou gaan beginnen. Jouw ogen glommen mooi. Ik was, denk ik, nog te klein om te snappen dat jouw ogen glommen. Maar het is me opgevallen dat je ogen tegenwoordig minder glimmen. Is dat niet tragisch, dat ik pas snapte dat jouw ogen ooit glommen op het moment dat ze dat niet meer deden?

‘Snel, kies een gebouw.’

Wij keken dan koortsachtig rond, want hoewel we elke week een gebouw mochten kiezen, was het toch elke week belangrijk dat we het juiste pakten.

‘Ik kies die daar.’ Ik wees op een groot, grijzig gebouw met kleine ramen.

‘Mooi,’ zei jij. ‘Wat voor gebouw is dat?’

‘Mijn gebouw!’

‘Oké, goed. Staat dat er ook op?’

Daar moest ik even over nadenken. ‘Van mij’ was misschien een rare tekst om op een gebouw te zetten.

Jij zei dat dat best kon. Maar het mocht ook iets anders zijn.

‘Ik noem het... het Mandyblad.’

‘Mandyblad? Wat is dat dan voor blad?’

Ik koos bijna elke week voor een tijdschrift. En elke week vroeg jij wat voor soort blad het was. Het ging bijna elke week over turnen. Maar soms ook over make-up of over muziek. Een enkele keer ging het over paarden.

‘Het is een vriendinnenblad. Voor beste vriendinnen. Die leuke dingen over elkaar vertellen.’

‘Hoeveel mensen werken er bij je?’

Daar moest ik altijd over nadenken. Het moesten er veel zijn, want alleen dan was het een echt grotemensenbedrijf.

‘Ik denk tweehonderd. Tweehonderd mensen en ze zijn allemaal mijn vriendinnen.’

Op zo’n moment moest jij dan lachen. En belangrijker nog, je knikte goedkeurend.

‘Goed zo,’ zei je. ‘Tweehonderd mensen is net genoeg.’

Inmiddels was de trein doorgereden en was het industrie-terrein uit zicht geraakt. Ik weet nog dat ik altijd meteen nadacht over de week daarop. Dan mocht ik weer een gebouw kiezen en daar zelf een bedrijf bij verzinnen. Daar kon ik me dan alvast op verheugen.

Tot aan het eindstation spraken we over het bedrijf. Over het Mandyblad en over alles wat ik erin zou schrijven.

Wat ik nu pas snap is dat in deze tijd, toen jouw ogen nog glommen, jij ons iets heel belangrijks leerde.

Anekdoten

Ik hoorde je laatst een verhaal over me vertellen. Verbaasd was ik dat je dat verhaal, waarvan je zei dat het mij zo typeerde, nog nooit aan mij had verteld. Maar misschien dat

zulke dingen vaak zo gaan. Dat we wel over elkaar kunnen praten tegen anderen, maar steeds minder met elkaar over onszelf.

Jouw verhaal roerde me. Het ging over de tijd dat we nog met zijn allen in één huis woonden. Broer, mams, jij en ik. Inmiddels zijn jullie meer dan drieëntwintig jaar gescheiden. Maar tot mijn zevende jaar waren we een echt gezin. We woonden in een dorp aan een plein met een groot grasveld in het midden. Alle kinderen uit de buurt fietsten elke dag rondjes om dat plein. Ik kon dat nog niet. Toch wilde ik graag meespelen met de grotere kinderen. Jij zei dat ik daar mijn zinnen op had gezet. Dat wist je omdat je me observeerde. Wanneer je uit het woonkamerraam keek, zag je me mijn best doen. Met mijn fiets aan de hand, rondjes rennend om het veld. Jij vertelde dat ik zo nu en dan rennend met mijn fiets de kinderen inhaalde die nog niet zo hard konden fietsen. Jouw idee van wat er daar gebeurde, was helder. Geen moment had je me zielig gevonden. En hoewel je het fietsen zonder zijwielen met me oefende in onze tuin, liet je me tijdens mijn marathonsessies aanklooien met mijn fiets aan de hand. Omdat je ervan overtuigd was dat ik mijn weg wel zou vinden.

Mooie anekdote, dat verhaal wat jij over mij vertelde.

Ik vraag me af of ik als kind heb gevoeld dat jij daar zo vanachter het raam naar me keek. Dat jij me in stilte aanmoedigde. Dat je me niet zag als een zielig kind dat niet mee kon komen met de rest, maar dat ik in jouw ogen de regels van het spel herdefinieerde. Kon ik me het maar herinneren. Inmiddels heb ik gekozen voor een ander soort toeschouwer. De massa. Zij kijkt misschien met evenveel belangstelling, maar de blik van die ogen doet iets heel anders met me. Die vervult een heel andere behoefte en vraagt er iets anders voor

terug. Ik beloof je dat ik erop terugkom en je uitleg hoe dat precies werkt.

Chaosmanagement

Het is inmiddels meer dan tien jaar geleden dat het erge gebeurde. Twintig was ik en drie dagen nadat het me was overkomen, vertelde ik aan jou wat er gebeurd was. In de paniek die ontstond handelden we naar beste vermogen. Jij beloofde me te beschermen en ik zou mijn best doen om alles te vergeten. Maar hoe het ons veranderde, daar hebben we geen woorden aan vuil gemaakt. Heb je dat gemerkt? Sinds dat erge spreken we niet langer alles uit. We lachen, maar onze ogen lachen niet altijd mee en de tranen vegen we ongeduldig van onze wangen. Nu, na meer dan tien jaar, heb ik behoefte aan dit gesprek. Want ik wil de warmte terug. Om terug te brengen wie we waren, vermoed ik dat we zullen moeten spreken over alles waar we tot nu toe over zwegen. Zodat op het moment dat een van onze harten het begeeft, er niets meer onbesproken is.

Filter

Had jij er enig idee van dat ik me sinds dat erge gebeurd is heel weinig kan herinneren van de tijd ervoor? Niet dat ik niet meer weet naar welke school ik ben gegaan of waar we vroeger woonden. Het is meer dat ik me weinig kan herinneren van hoe ik de wereld beleefde vóórdat er iets heel wezen-

lijks kapot ging in mij. Of liever gezegd: bij mij.

Wonderlijk eigenlijk, dat het leven op een onbewaakt moment als een tsunami over je heen kan spoelen en in een flits van een seconde niets meer is zoals het was. Feitelijk is het hartverscheurend.

Sinds dat ene zit er een soort filter over alles wat ervoor gebeurd is. Ik weet niet meer hoe ik was. Juist van de kleinste dingen weet ik niet meer precies hoe ik ze ervoer. Was ik bijvoorbeeld ook bang op straat voordat dat ene was gebeurd? Jij weet dat die paniekaanvallen me een tijdje overkwamen. Eén keer moest ik je zelfs bellen. Ik had tot laat gewerkt in het restaurant en moest met de nachtbus naar huis. Halverwege de rit zei een dronken passagier iets raars en in de manier waarop hij op me af kwam, dacht ik dat hij me iets aan wilde doen. Ik ben zomaar uitgestapt. Daarna heb ik jou huilend opgebeld. Jij bent me die avond komen halen.

Kon ik voor die tijd ook zomaar opeens koud worden in mijn eigen lijf, om niets? Had ik voor die tijd al last van die ernstige aanvallen van wantrouwen? Momenten waarop ik niemand vertrouw, zeker mezelf niet?

Volgens mij niet.

Ik vermoed dat je hebt kunnen zien dat er veel veranderd is. Ik maakte heel bewust de keuze om je te vertellen wat er was gebeurd en brak daarmee je hart. Hoe heb je je gevoeld, minuten nadat ik mijn verhaal deed? De laatste jaren probeer ik me voor te stellen hoe het allemaal voor jou is geweest. Heeft het gebeurde ook een deel van je *harddrive* gewist? Ik hoop met mijn hele hart dat het niet zo is en dat jij nooit hoeft te vergeten wie je was. Want wat is een mens zonder de herinneringen en de gevoelens die bij die herinneringen horen? Wat is er nog over van zo'n soort mens?

Een rare zwarte

Kan jij je nog herinneren dat ik die keer naar Oeganda ging, op reportage om met de dood bedreigde homoseksuele jongeren te portretteren? Ik belde je elke avond. Hoogste telefoonrekening van mijn leven. Achthonderd euro. Dankjewel dat je aanbood om mee te betalen.

Ik moest je elke avond bellen omdat ik niet om kon gaan met de verstikking die ik daar voelde. Die bijna tastbare haat. Niet alleen de haat die de plaatselijke bevolking koesterde tegen de homoseksuele mannen die we portretteerden, overigens. Een kleine portie van de hatelijkheid kregen wij, de filmploeg, ook op ons bord. En ik in het bijzonder. Omdat ik een zwarte ben die niet vindt dat homo's in bananenbladeren gewikkeld moeten worden om in brand te worden gestoken. Dan ben je daar dus een buitenstaander.

Ik denk dat de meeste mensen zich zo nu en dan een buitenstaander voelen. Maar bij jou heb ik me altijd op mijn gemak gevoeld. Misschien is dat wat de functie van familie moet zijn: dat er een groep mensen is waar je bij hoort, waar je een onderdeel van bent. Zonder die soortgelijke zielen wordt het een eenzame bedoening.

Likeable & fuckable

Ik weet dat jij een keer huis en haard achter hebt gelaten om je leven een andere wending te geven. Je wilde meer worden dan dat je tot dusver had gekend en uitstijgen boven alle beperkingen die je beknelden. Of heb ik dat er zelf van gemaakt? De manier waarop Ma en jij naar Nederland kwamen, met een grote droom en spaargeld om hier te studeren, heeft me altijd gefascineerd. Jullie vertrokken in de zomer van 1975. Met een grote groep grote dromers vestigden jullie je in Groningen. Jij om Schei- en Natuurkunde te studeren, en mama Pedagogiek. Het was jullie American Dream. De Nederlanders moesten wennen aan al die nieuwe medelanders. Ze noemden jullie 'het Surinamerprobleem'. Je hebt de krantenartikelen erover bewaard. Maar jullie trokken je er niets van aan. Wie alleen durft te bewegen wanneer hij met open armen ontvangen wordt, is verloren, zeg je wel eens wanneer we het daarover hebben. Ik probeer te leven naar die uitspraak.

Het neemt niet weg dat ik mijn hele leven op zoek ben naar de plek waar ik meer kan worden dan ik nu ben. Misschien wel de plek waar ik genadeloos mezelf mag zijn. Ik geloof dat ik je laatst hoorde zeggen dat je dat typisch iets van mijn generatie vindt. Generatie Y. De generatie die zo veel kansen en mogelijkheden heeft dat we van gekkigheid niet weten wat we ermee moeten. Ik kan me voorstellen hoe Ma en jij, destijds de koffers pakten. Het is mijn wens om net zo moedig te zijn als jullie waren. Iets wat soms moeilijk samen gaat met een carrière bij de televisie. Want als het je streven is om met je kop op tv te komen, wordt de kwaliteit van je

loopbaan bepaald door de mate waarin mannen in pakken en de massa je iets gunnen. Hoe goedgezind de meute je is, hangt af van je *likeability* en je *fuckability*, zoals ze dat in Hollywood zeggen. Om het te maken moeten vrouwen je willen zijn en mannen je willen neuken. Mannen hebben het iets makkelijker. Als man mag je een krakende klootzak met rim-pels zijn. Nederland houdt van zijn mopperkonten. Maar een gerimpelde zestigjarige vrouw met permanent PMS wordt door een zendercoördinator of programmadirecteur van het scherm geschopt. Want dat verkoopt niet. Om als bekende kop echt succes te genieten, moet je bestaan binnen de goedkeuring van een ander.

De zwaartekracht

Vind jij het niet vreemd dat ik in dit gekke beroep terecht ben gekomen?

Er zijn dagen dat ik het zelf ronduit bizar vind.

Ik weet dat je niet zo vaak naar mijn programma over seks en drugs kijkt. Je zegt er niets over, maar wanneer ik je ernaar vraag, verschijnt je grote frons. In alle eerlijkheid geef ik toe dat ik best wat afleveringen maakte waarvan ik het geen drama vind dat je ze nooit zag. Ik deed het meer voor mezelf dan voor een ander. Mijn hele leven is een afweging tussen wat ik denk dat ik moet doen en wat ik zelf graag wil. Een van de mannen die wel commentaar leverde terwijl jij stil bleef, is Pelle. Een invloedrijke man bij de zender waar ik werkte. Pelle is een persoon waar jij niet naar zou omkijken maar voor wie ikzelf een beetje bang was. Want heb ik je verteld dat Pelle me ooit vroeg wat voor soort Surinamer ik was? Nog voor-

dat ik antwoord kon geven had hij zijn eigen conclusie al getrokken: 'Je bent een beetje een nepnegerin, niet? Donkergekleurd maar erg aangepast. Het zou zoveel leuker zijn als je een klein Tante Esje was. Dat zou zoveel beter te plaatsen zijn.'

Volgens Pelle was het de kijker onduidelijk wat voor soort vlees ze met mij in de kuip hadden. Als de kijker je niet begreep, konden ze zich niet aan je hechten.

Jij zegt altijd dat niemand jou kan discrimineren. Dat niemand je kan vertellen wat je wel of niet bent. Wie of wat je bent is voor jou kraakhelder. Jij had Pelle waarschijnlijk met de grond gelijk gemaakt door hem te vragen wat voor soort homo hij was. Of hij een *top* of een *bottom* was. Of hij zich in darkrooms laat verwennen door vreemdelingen zonder condooms. Jij hebt de aanval altijd als de beste verdediging gezien. Ik heb me er altijd over verwonderd hoe je dat toch deed. En wat het je uiteindelijk gekost heeft in dit leven. Ik heb je stellige overtuiging dat niemand bepaalt wie je mag zijn een heel eind met me mee kunnen dragen. Maar het was zo rond de tijd dat ik bij de televisie ging werken dat alles anders werd. Toen was er ineens een grote groep mensen die ook een beetje mee mocht bepalen wie of wat ik was. Of ik leuk was, of ik knap was of misschien te dik of te dun. Of ik goed was in mijn werk, of pretentius of oppervlakkig. Intelligent of juist een beetje dom.

Die groep die mij soms anders beziet dan ik mezelf zie, bestaat uit best veel mensen. Ze zijn in de meerderheid. En volgens allerlei wiskundige wetten (jij weet meer van wiskunde dan ik) heeft de meerderheid altijd een bepaalde zwaartekracht. Of is het zo dat wij zelfs die wetten naast ons neer mogen leggen om de hele wereld naar onze hand te zetten? En als dat zo is, en wij dus alles zelf mogen bepalen, hoe komt het dan dat ons de allerergste dingen zijn overkomen?

Ik vermoord je met een lettergreep

Ik vermoed dat er veel mensen zijn die jou een botte lul vinden. Zeker de mensen die jou kenden toen je nog een arrogante, welbespraakte communist was. Ik ken de horrorverhalen van die tijd. Hoe je en plein public mensen uitfoeterde, ze inmaakte met je intellect. Iemand die zo welbespraakt is als jij, zou zijn woordenpeloton niet mogen inzetten om een ander kleiner te maken. Tenzij je het voor je kinderen doet. Zoals die keer dat je mijn gymleraar in 3-vwo verrot had gescholden. Tijdens een basketballes had hij me aangesproken op mijn gedrag. Hij vond me dominant en veel te aanwezig in de groep. Ik schrok van wat hij zei, want ik was gewoon mijn fanatieke zelf geweest. Na de les had hij me apart genomen om me te waarschuwen. Hij kende veel types zoals ik, vertelde hij. Jonkies met grote monden. Maar eigenlijk waren ze heel ongelukkig. Hij had me indringend aangekeken. Hij had er oog voor, haalde ze er zo uit. Van die schreeuwe-rige meisjes die altijd goed in hun vel leken te zitten. Tot ze zelfmoord pleegden. Ik moest goed opletten, zei hij. Want mijn gedrag was alarmerend.

Verdwaasd en in de war was ik naar huis gegaan. Het gesprek met de gymleraar had me verward. En toen ik die avond aan Ma vertelde wat de gymleraar had gezegd, had zij jou meteen gebeld. Jij was de volgende dag naar school gekomen om die meester ten overstaan van een groepje leerlingen verrot te schelden. Het voorval kreeg een staartje en uiteindelijk moest de gymleraar zijn excuses aanbieden aan mij, aan mams en aan jou. Het hele verdere schooljaar heeft die leraar

me niet meer durven aankijken. Jij kon iemand torpederen met lettergrepen. Vooral als ze aan je kinderen kwamen. Dan werd je een dolle hond die er niet voor terugdeinsde om iemand aan stukken te scheuren. Dat publieke vernederen van de tegenstander maakte je niet populair. Maar wij waren er blij mee. En jij schepte er ook een zichtbaar genoeg in. Wanneer ik je vroeg naar de consequenties van een dergelijke ontvlambaarheid, lachte je en deed je alsof dat soort dingen je niets konden schelen. Ik vraag me af wat daarvan waar is en wat je daarin speelt. Kan het echt zo zijn dat de hele wereld zijn best doet om aardig gevonden te worden en dat het jou aan je reet zal roesten hoe een ander je ervaart? De laatste jaren ben je minder arrogant. Sterker nog, ik heb je in geen jaren iemand uit zien foeteren. Het valt me op dat je de laatste tijd stiller bent. Is dat de leeftijd? Of heeft dat te maken met het erge dat mij overkwam?

Je Henny Huisman-moment

Heb je enig idee van wat een Henny Huisman-moment is? Het is een term waarmee Pelle me angst inboezemde en het is de omschrijving van het moment dat je zonder enige aanleiding of waarschuwing uitgekotst wordt. Het ene moment trek je drie miljoen kijkers op de zaterdagavond en het volgende moment ben je vergane glorie en wil niemand zijn handen aan je vuilmaken. Je valt van je voetstuk af in luttele seconden. Het schijnt de besten te kunnen overkomen en het maakt niet uit of je dom, slim of een prettig persoon bent. Het Henny Huisman-moment discrimineert niet.

Iedereen met een ego kan een dergelijk moment ten deel